

Martina Voloder

DJECA U STOMATOLOŠKOJ ORDINACIJI Kako ih bolje razumjeti?

Kada dijete uđe u ordinaciju, svi prisutni imaju različita očekivanja: stomatolog želi da dijete razvije pozitivan stav prema oralnom zdravlju, da slijedi njegove upute i bude miran tijekom eventualnog zahvata; medicinska sestra se nada da dijete neće vrištati i plakati, da bude što manje napetosti i neugodnost; roditelji pak se čvrsto nadaju da će stomatolog prepoznati njihov trud u nastojanju što boljeg odgoja djeteta pa tako i u oralnoj higijeni. Boje se kritike i ne žele ispast loši roditelji. A dijete? Što ono očekuje? Da bude brzo gotovo i da naravno NE BOLI. Oni bi htjeli da doktora danas uopće nema, i da se termin odgodi za drugi puta. Bili bi najsretniji da postoji tableta protiv karijesa, protiv krivih zubi, i da ona djeluje preko noći. No takvo nešto (nažalost) još ni danas ne postoji tako da su djeca osuđena na nas stomatologe i mi na njih.

Kako bi sve prošlo na što je moguće bolji način, jako je važno uspostaviti dobar kontakt s djetetom. Naravno da je svako dijete individualno ali neke su sheme ponašanja, modeli razmišljanja, jednaki u djece određene dobi i bilo bi jako dobro znati na koji to način oni "funkcioniraju" i što nam je za očekivati...

Trogodišnjaci

To vam je ona dob gdje sva djeca izgledaju kao slatki mali "anđelčiči" koji svojom pojavom signaliziraju: ja sam tako bezopasan i bespomoćan, brinite se o meni!. U odraslih izazivaju poriv da ih podignu, pomaze ih i tepaju im. No često ne nailazimo na obostranu ljubav. Trogodišnjaci se jako suprostavljaju neželjenom prekoračenju socijalne distance od njima nesimpatičnih osoba (to možemo biti i mi - pa imamo problem). Jako su vezani uz jednu osobu, najčešće majku i ako ih se naglo odvoji od iste počete će vrištati i udarati sve oko sebe (postoji mogućnost da se tretman obavlja tako da dijete sjedi majci u krilu). Zahvat protiv njegove volje gotovo je nemoguće izvesti. No ne treba djetetu uvijek popustiti. Njegovi osjećaji su kratkotrajni, i situacija se promjeni čim je njegov interes usmjeren na nešto drugo.

Dnevni ritam djeteta s tri godine je takav da je stomatološki zahvat najbolje raditi u rano prijepodne i sredinom poslijepodneva.

S tri godine dijete još ne može micati pojedinačno prstima tj. nije razvijena fina motorika. Pokreti nisu usklađeni. Tako ako dijete treba otvoriti usta za pregled, otvorit će istovremeno i dlanove. Ono što je držalo u ruci tada može ispasti - zato je poželjno sve prethodno ukloniti.

Predmete hvataju čitavom šakom i zato je bolje da koriste debele, cilindrične četkice za zube koje stabilnije leže u ruci.

Što se tiče vokabulara, većina djece na kraju druge godine pričaju u rečenicama sastavljenim od 2-3 riječi (npr. mama kući, što naravno može značiti i da ja mama kod kuće, i da će poslije ići kući ili različite druge kombinacije). U trećoj godini života dijete priča s ljudima, lutkama, predmetima. No, djeca u toj dobi polaze od toga da odrasli znaju o čemu ono priča te izostavlja pojmove i stvari u rečenici koje su iz njegove perspektive već poznate. Na primjer:

DOKTOR: Gdje te boli Luka?

LUKA (pokazuje na usta): Tu.

DOKTOR: Pokaži mi točno gdje.

LUKA (opet šutke pokazuje na zatvorena usta)

DOKTOR: Ali gdje? Gore ili dolje? Koji zubić?

LUKA (klima glavom)

Kad trogodišnjaci pričaju među sobom, govore istovremeno o različitim stvarima, bez da jedan drugog slušaju. Tek u školskoj dobi oni će biti sposobni voditi pravi dijalog.

U toj dobi često se kod djeteta javi poremećaj u ritmu govora, tzv. fiziološko mucanje. Dijete misli brže i kompleksnije nego što riječi može pojmiti. Ta pojava traje možda par tjedana i ne treba zabrinjavati. Odrasli bi trebali što mirnije saslušati što dijete želi reći, i ne prekidati ga, ne korigirati previše način govora. To ga zbunjuje i više ne zna što je htjelo reći.

Mašta je slabo razvijena. Dijete živi sada i ovdje. Važno je ono što može vidjeti, opipati, čuti, mirisati itd. Prošlost se brzo zaboravlja i ne razmišlja daleko u budućnost. Sve do predškolskog razdoblja ono svoju okolinu doživljava kao živu i očekuje da lutka, likovi iz knjiga čak i zubi mogu progovoriti (što stomatolog može iskoristiti oživljavajući i dajući glas npr. četkici za zube koja mu želi prat njegovu zubiće). Djeci je puno jasnije kad im sami predmeti kažu što žele od njih nego kad im mi to posrednički objašnjavamo. Oni isto tako čvrsto vjeruju da pravi ljudi žive u televiziji, i da je čitav orkestar skriven u radiju.

Pravila i dogovori vrijede samo onoliko dugo dok odrasli dijete gleda u oči i s njim priča. Ono ga tada može razumno slušati i ponoviti što mora napraviti no situacija se mijenja čim se odrasla osoba odmakne:

DOKTOR: Hajde, lijepo sjedi tu, ja se odmah vraćam.

DIJETE (klimne glavom)

Doktor ide donijeti nešto, dijete se diže i prati ga (ili u goroj varijanti otiđe iz ordinacije)

Nadalje, kako trogodišnjaku zadržati koncentraciju i da bude miran? Igrat ćemo igru funkcije: predmet kojim npr. brusimo bit će mu jako zanimljiv ako se može recimo rastaviti i sastaviti. Ako je dijete zdravo i naspavano ono je uvijek znatiželjno. Super je kad puster može pustiti vodu a sisaljka "popije" sve iz čaše... Što više naših postupaka trebalo bi se svoditi na igru kroz koju će dijete puno lakše i sretnije "preživjet" stomatološki tretman

Predškolsko doba-vrtić

Djeca brzo napreduju, razvija se osjećaj za brzinu, težinu, vrijeme i pojmovne veličine. Fina motorika im omogućuje pranje zuba. Nepodesne navike kao npr. sisanje palca trebale bi prestati. Sposobna su kontrolirati mokrenje, no ukoliko ih zanese igra ili se jako emocionalno uzbude može se dogoditi da im "pobjegne". No činjenica je da im mjehur mora biti sasvim pun da bi osjetili nagon .i zato se može dogoditi da dijete mora baš na WC dok mu mi radimo ispun na zubu iako ga je mama naravno prije toga pitala a on "stvarno tada nije trebao".

Izdržljivost i koncentracija predškolskog djeteta jako je promjenjiva i ovisna o tome da li je dijete smo izabralo određenu aktivnost (preokupaciju) ili je na nju nagovoreno. U prvotnom slučaju može preko jedan sat biti skoncentrirano, dok , ako se radi o drugom slučaju mirno je oko deset minuta. Tako da bi i stomatološki zahvat trebalo napraviti što je brže moguće. Djelotvorno je i pauzicu uvesti, pustit dijete da "protegne noge"; zamolite ga da vam pomogne nešto donijeti. Nakon toga ono je opet spremno na zahvat.

Dijete u dobi od 4-6 godina u stanju je pokazat svoje djelove tijela i nazvat ih imenom ali je tek sa sedam godina sigurno što je lijevo a što desno.

Njegovo razmišljanje je jako maštovito. Za njega je sve moguće, sve je izvedivo, 2+2 bi bez problema moglo biti 5. Ono što dijete ne može samo isprobat ono pokušava kroz predodžbe pojmit. Pritom mu se ono što odrasli objašnjavaju nikako ne doima logično i ispravno. Njega ne zanimaju činjenice. Predmeti sami za sebe mu nisu zanimljivi nego želi znati: zašto? kako? čemu?

Primjer A - pokazujemo djetetu turbinu:

DIJETE: Zašto tu izlazi voda?

DOKTOR: Zato što smo ovu spravu priključili na vodu i kad pritisnemo ovo dugme voda izlazi van.

DIJETE: A zašto?

DOKTOR: Pa sad sam ti objasnio!

*objašnjenje što ga je doktor dao interesirao bi možda 12-godišnje dijete; predškolsko dijete želi znati svrhu i razlog!

Primjer B:

DIJETE: Zašto voda ide iz tog aparata?

DOKTOR: Da bi ohladila tvoje zubiće i da voda ispere sve što je prljavo i što zubu više ne treba; to je praktično zar ne?

DIJETE: Hm... da.

No, tu razgovor nažalost ne završava...

DIJETE: A gdje onda ta voda ide?... (i tako u nedogled)

Dijete u toj dobi zna često LAGATI. Svijet realnosti i mašte u njih se isprepliće. Koriste maštu kad kod im zatreba kakav zgodan događaj za priču. Na primjer dijete prepričava roditeljima što je naučio u vrtiću: znaš mama ako budem jeo puno slatkog onda će mi svi zubi ispasti; to se dogodilo danas jednom mom prijatelju Marku jer je jeo marmeladu-odmah su mu zubi pocrnili i ispali-stvarno mama! Ali dobro je da je s nama bila teta doktor i imala je nove zube za njega u torbi i stavila mu ih je. Nisu mu baš pasali pa ih je malo brusila. I teti šta nas čuva je isto brusila ali njoj je to slučajno radila i sad je u bolnici-stvarno!

Ovakve priče u ovoj dobi su relativno normalna pojava i slobodno možemo se i mi nadovezati i prihvatiti tu njihovu priču.

U dobi od 4-5 godina dijete se polagano razdvaja od roditelja i otvara i prema drugim osobama, no za njih su mama i tata još uvijek svemoćni i sveznajući. Od roditelja usvajaju moralne vrijednosti, stavove. Identificiraju se s njima, stoga je važno da se roditelji ne boje ići stomatologu, da održavaju oralnu higijenu, kako bi to prešlo i na njih.

S četiri godine dijete se boji svega i svakoga a s pet godina opet raste samopouzdanje. Čak znaju biti i pretjerano hvalisavi, u svemu žele sudjelovati, žele živjeti kao odrasli i vole kad se tako prema njima ponašamo jer "nisu oni više male bebe".

Školsko razdoblje (6-10god.)

Ponosno pokazuju svoju "krezubost" kao znak prelaza u odraslu fazu. Fizički rast je privremeno u mirovanju do puberteta no zato je prisutan socijalni i kognitivni razvoj.

Odrasli su s njima najčešće u konfliktu zbog neurednosti i nemara. Djeci je to sasvim O.K. Ne smetaju im prijava ruke, ne gledaju gdje će sjesti, rukom obrišu nos,... Smatraju tjelesnu higijenu gubitkom vremena. Njima vjerujte stvarno ne smeta zadah iz usta ili naslage na zubima. Zato im se to od strane roditelja mora usaditi kao navika i potreba. A kako nagovoriti školarca da redovito pere zube ili posjećuje stomatologa? On će to učiniti iz nekoliko razloga:

1. jer žele roditelje, učitelje ili stomatologa (osobe za koje su emocionalno vezani) razveseliti i napraviti im uslugu,
2. ako će ih zbog toga hvaliti važna osoba ili društvo (socijalna dobit) ili
3. ako će za to biti nagrađeni (materijalna dobit).

U ovoj dobi djeca često nešto sakupljaju (salvete, sličice, i sl.). No isto tako često znaju i otuđiti stvari (čitaj: ukrasti), pa i ona naizgled mirna i poslušna djeca. Zato, oprez, i ne ostavljajte dijete samo u ordinaciji. Djeci su zanimljivije ukradene, nađene ili zarađene stvari negoli poklonjene. Tako ako mu želimo npr. pokloniti neku brošuru ili četkicu, bolje je to učiniti na sljedeći način: "Znaš, ovo mi je jako vrijedno. Ne znam mogu li ti to dati. Ajde, dobro, ipak hoću, ali samo zato što poseban dečko. Ali molim te nemoj nikome pričati o tome..."

Što se tiče razmišljanja, zanima ih kako točno svijet funkcionira. Zanimljive su im ekstremne situacije, priče o preživljavanju. Na njih utječu junaci iz filmova (bilo bi dobro kad bi ti junaci sebi dali popraviti zube u filmu)

Oni shvaćaju da čokolada i šećer u njoj uzrokuju karijes, ali misle da se to događa tek nakon pojedenog brda ("pa mama neću prat zube samo radi jedne male čokoladice i par bombona").

Postaju kritičniji i ne prihvaćaju sve što im se kaže; vole i proturječit. Npr. na prijedlog da operu zube oni znaju kazati: "ali ja sam čuo da ako puno pereš zube to isto može biti štetno!"

Za edukaciju pa tako i o oralnom zdravlju treba ubaciti što više slika i pomagala (filmovi, crtici, predstave na tu temu...). Dobro bi bilo da dijete neke stvari sam primi u ruku, da mu pokažemo na sadrenom modelu što ćemo mu raditi

Dijete u prvom ili drugom razredu osnovne škole ima malu predodžbu o tome kako funkcionira njihovo tijelo. Riječima i pojmovima će pridruživat slike u svojoj glavi koje mogu a i ne moraju biti ispravne. Tako će ih mliječni zub vjerojatno asociirati na nešto mliječno.

Ako ih pitamo odakle dolaze zubi, mogli bi odgovoriti na sličan način:

- Pa prvo mala beba nema zube, onda pije puno mlijeka i dobije mliječne zube.
- Pa kako to? - nastavimo s pitanjem.
- Pa mlijeko je snažno i izgura zube iz onoga mesa ispod
- Možemo li stalno dobivat nove zube?
- Ne možemo, moja baka ih više nema!
- A mogu li tvom tati izrast novi zubi?
- Možda, ali samo par malih.

Pubertet i adolescencija

Intenzivan fizički i psihički razvoj. Tijelo se pod utjecajem hormona mijenja, "buja", mogu se pojaviti problemi s tenom što sve zajedno može uzrokovati komplekse, osjećaj manje vrijednosti. Ne snalaze sa svim nadolazećim promjenama. Promjenjivog su raspoloženja, ponekad djetinjasti a ponekad tako ozbiljni. Htjeli bi biti samostalni, sami odlučivati, a u biti su izgubljeni i ni sami neznaju što žele.

Postoje među njima oni koji razviju narcisoidan odnos prema svom tijelu. Ono im postane opsesija. Tako znaju i kod stomatologa dolaziti svako malo da poprave "onu točkicu na zubu koja je sigurno karijes". Najradije bi izbjelili zube ali za to im doktor najčešće traži dopuštenje roditelja, što ih ljuti jer su oni dovoljni odrasli da sami odlučuju o svom tijelu. Onda barem žele staviti zubni nakit...

S druge pak strane postoje i oni adolescenti koji prolaze buntovničku fazu, odupiru se svi pravilima a pranje zubi i njihovo zbrinjavanje im je totalno glupo. K tome velika većina mladeži puši i hrani se nekvalitetno i po zube pogubnom hranom.

Tako je stomatolog – pedodont često u prilici biti i psiholog i roditelj i prijatelj i liječnik. Sve u interesu zdravog razvoja djeteta u jednu normalnu, stabilnu i veselu osobu. Naravno s prekrasnim osmjehom!